

PRIORITY DIRECTIONS FOR IMPROVING COMMERCIAL BANK LIQUIDITY STRESS TESTING PRACTICES UNDER MACROECONOMIC INSTABILITY

Eshmurodov Sulton Suvonkulovich

Independent Researcher, Kimyo International University in Tashkent

eshmurodovsulton@gmail.com

Abstract

This thesis explores priority directions for improving commercial bank liquidity stress testing practices under macroeconomic instability. Based on an analysis of regulatory documents, the Central Bank's 2025 Financial Stability Review, and scholarly sources, it is shown that while aggregate liquidity ratios exceed minimums, stress test outcomes are not substantively linked to operational funding decisions. A conditional sequence for implementation, the "macro-scenario – maturity ladder – liquidity buffer" principle, and five readiness assessment indicators are substantiated.

Keywords

commercial banks, liquidity, stress testing, macroeconomic instability, Liquidity Coverage Ratio, Net Stable Funding Ratio, macroprudential policy.

MAKROIQTISODIY BEQARORLIK SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI STRESS-TESTLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Eshmurodov Sulton Suvonqulovich

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi

eshmurodovsulton@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi makroiqtisodiy beqarorlik sharoitida tijorat banklari likvidliligini stress-testlash amaliyotini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari tadqiq etilgan. Me'yoriy hujjatlar, Markaziy bankning 2025-yil uchun Moliyaviy

barqarorlik sharhi va ilmiy manbalar tahlili asosida agregat likvidlik meʼyorlari bajarilgani, biroq stress-test natijalari tezkor fondlashtirish qarorlariga mazmunan bogʻlanmagani koʻrsatilgan. Joriy etishning shartli ketma-ketligi, «makrosenariy – toʻlov muddati narvoni – likvidlik buferi» tamoyili hamda tayyorgarlikni baholovchi beshta koʻrsatkich asoslab berilgan.

Kalit soʻzlar: tijorat banklari, likvidlilik, stress-testlash, makroiqtisodiy beqarorlik, likvidlikni qoplash meʼyori, barqaror moliyalashtirish, makroprudensial siyosat.

**ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ
ПРАКТИКИ СТРЕСС-ТЕСТИРОВАНИЯ ЛИКВИДНОСТИ
КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В УСЛОВИЯХ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ
НЕСТАБИЛЬНОСТИ**

Эшмуродов Султон Сувонкулович

Самостоятельный соискатель Ташкентского международного университета Кимё
eshmurodovsulton@gmail.com

Аннотация. В данных тезисах исследованы приоритетные направления совершенствования практики стресс-тестирования ликвидности коммерческих банков в условиях макроэкономической нестабильности. На основе анализа нормативных актов, Обзора финансовой стабильности Центрального банка за 2025 год и научных источников показано, что агрегированные нормативы ликвидности выполняются, однако результаты стресс-тестов содержательно не увязаны с оперативными решениями по фондированию. Обоснованы условная последовательность внедрения, принцип «макросценарий – лестница сроков погашения – буфер ликвидности» и пять показателей оценки готовности.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

Ключевые слова: коммерческие банки, ликвидность, стресс-тестирование, макроэкономическая нестабильность, коэффициент покрытия ликвидности, стабильное фондирование, макропруденциальная политика.

KIRISH

Tijorat banklari likvidliligini stress-testlash – tashqi makroiqtisodiy shoklar, valyuta kursi tebranishlari va depozitlarning kutilmagan oqib ketishi sharoitida bankning to‘lovga qobiliyatlilik zaxirasini oldindan baholash hamda boshqarish tizimi bo‘lib [Fozilchayev, Xidirov 2019: 112-b.], uning samarasi tahlil natijalarining bank aktiv va passivlarini boshqarishda amalda qo‘llanishiga bog‘liq. Raqamli moliyaviy texnologiyalar rivojlanishi tranzaksiyalar tezligini oshirib, kunlik pul oqimlarini real vaqtda modellashtirishni talab etmoqda [Elmirzayev va boshq. 2023: 214-b.].

O‘zbekistonda 2020–2025-yillarda bank tizimini isloh qilish strategiyasida Bazel III standartlari asosida likvidlilikni tartibga solish hamda zamonaviy risk-menejment va stress-testlash amaliyotini joriy etish vazifasi belgilandi [PF-5992 2020]. Markaziy bankning 2025-yil uchun Moliyaviy barqarorlik sharhiga ko‘ra, 2026-yil 1-yanvar holatida bank tizimi bo‘yicha likvidlilikni qoplash me‘yori koeffitsiyenti (LCR) 208 foizni, sof barqaror moliyalashtirish koeffitsiyenti (NSFR) esa 120 foizni tashkil etib, regulyativ kapital monandiligi 18,3 foiz va muammoli kreditlar ulushi 3 foiz darajasida shakllandi [Markaziy bank 2026].

Biroq agregat me‘yorlarning yuqori bo‘lishi makroiqtisodiy beqarorlik kuchayganda har bir bankning likvidlik barqarorligini kafolatlamaydi. Markaziy bankning makro stress-testida xatarli ssenariy bo‘yicha 2028-yil yakunida I darajali asosiy kapital monandiligi 14,7 foizdan 5,6 foizgacha, jami regulyativ kapital monandiligi esa 6,8 foizgacha pasayishi mumkinligi, mikroqarzlar segmentida esa o‘rtacha qarz yuki (DSTI) 40 foizgacha ko‘tarilgani qayd etilgan [Markaziy bank 2026]. Kredit portfeli sifatining makroiqtisodiy shoklar ta’sirida yomonlashuvi foizli va asosiy

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

qarz tushumlarini qisqartirib, kredit riskining bevosita likvidlilik tanqisligiga aylanishiga sabab bo‘ladi [Xamdamov 2020: 5-b.]. Ko‘pchilik banklarda ichki likvidlik stress-testlari makroiqtisodiy ssenariylar va favqulodda moliyalashtirish rejaları bilan yagona raqamli zanjirda bog‘lanmagan.

Tadqiqotning maqsadi – makroiqtisodiy beqarorlik sharoitida tijorat banklari likvidliligini stress-testlash amaliyotini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlarini asoslash hamda tayyorgarlikni baholash ko‘rsatkichlarini ishlab chiqishdan iborat. Maqsadga erishish uchun me‘yoriy hujjatlar, Markaziy bank sharhi va ilmiy tadqiqotlar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari quyidagilardan iborat.

Birinchidan, likvidlilikni stress-testlashning institutsional poydevori to‘rt element bo‘yicha asoslandi: javobgarlik zanjiri (Kuzatuv kengashi Risk qo‘mitasi, Aktivlar va passivlarni boshqarish qo‘mitasi – ALCO, mustaqil risk-menejment xizmati va ichki audit); milliy va xorijiy valyutadagi pul oqimlarini muddatlar kesimida bog‘laydigan yagona tasnif; stress-test ssenariylarining favqulodda moliyalashtirish rejasi bilan bog‘liqligi; aktuar va ekonometrik kadrlar salohiyati [PF-5992 2020; Markaziy bank 2026]. Amaliyotni kengaytirishda «shartli ketma-ketlik» taklif etiladi: bank shu to‘rt element shakllangach dinamik stress-testlashga o‘tadi.

Ikkinchidan, uslubiy va raqamli monitoring uchun «makrosenariy – to‘lov muddati narvoni – likvidlik buferi» tamoyili taklif etildi: makroiqtisodiy shok parametrlari (YaIM o‘sishi, inflyatsiya, valyuta kursi va qarz yuki), balans hamda balansdan tashqari majburiyatlar bitta avtomatlashtirilgan dasturiy modulda birlashtiriladi [Elmirzayev va boshq. 2023: 248-b.]. Har bir muddat oralig‘i (1 kundan 365 kungacha) bo‘yicha depozitlar oqib ketishi, kreditlarning kechikishi va yuqori likvidli aktivlarning (HQLA) bozor diskonti uchta ssenariyda (bazaviy – 15 foiz, o‘rta – 30 foiz, xatarli – 50 foiz) hisoblanib, qo‘lda kiritilgan ma’lumotlar «tasdiqlanmagan» deb belgilanadi.

Uchinchidan, stress-testlash amaliyoti tayyorgarligini o'lchovchi beshta ko'rsatkich taklif etildi: avtomatlashtirilgan muddatlar narvoniga biriktirilgan balans va balansdan tashqari oqimlar ulushi; xatarli makrosenariyda likvidlilikni qoplash koeffitsiyenti (me'yoriy talab – kamida 100 foiz, amalda tizim bo'yicha 208 foiz [Markaziy bank 2026]); xorijiy valyutadagi sof barqaror moliyalashtirish darajasi; real vaqtda avtomatik yangilanadigan stress-indikatorlar ulushi; ALCO qarorlarida inobatga olingan stress-test hisobotlari ulushi. Stress-indikatorlarning kamida 70 foizini avtomatik shakllantirish – keyingi bosqichga o'tish sharti – muallif taklifi bo'lib, amaliy sinovdan o'tkazilishi zarur.

To'rtinchidan, stress-testlash natijalarini bankning fondlashtirish va kreditlash qarorlariga bog'lash mexanizmi taklif etildi: g'aznachilik tizimida «Likvidlikning stress-bardoshlilik paneli» yuritilib, yirik korporativ depozitlar va kredit liniyalarini tasdiqlashda oldingi stress-test xulosasi majburiy ilova qilinadi. Ushbu mexanizm makroiqtisodiy shoklarning bank to'lov qobiliyatiga salbiy ta'sirini [Markaziy bank 2026; Xamdamiy 2020: 7-b.] oldindan jilovlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilar ekanmiz, fikrimizcha, makroiqtisodiy beqarorlik sharoitida tijorat banklari likvidlilikini stress-testlashni takomillashtirishda asosiy e'tibor statik prudensial me'yorlarni qayd etishdan kredit va likvidlilik shoklarini birgalikda modellashtiruvchi institutsional zanjir hamda yagona raqamli ma'lumot infratuzilmasini shakllantirishga o'tishi lozim. Tizim bo'yicha LCR (208 foiz) va NSFR (120 foiz) yuqori bo'lsa-da, Markaziy bankning makro stress-testi xatarli ssenariylarda kapital va pul oqimlariga bosim ortishini ko'rsatgan [Markaziy bank 2026]. Tadqiqot o'z oldiga qo'ygan maqsadga erishdi: shartli ketma-ketlik, integratsiyalashgan stress-test tamoyili hamda tayyorgarlikni o'lchovchi beshta ko'rsatkich asoslandi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

Natijalar ikkilamchi tahlilga tayanadi, 70 foizlik avtomatlashtirish chegaraviy qiymati esa muallif taklifi bo‘lib, uni bir nechta tijorat bankida sinash keyingi tadqiqot vazifasidir. Ko‘rsatkichlarni joriy etish banklar likvidliligini boshqarishni makroiqtisodiy shoklarga chidamli va kuzatiladigan jarayonga aylantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Fozilchayev Sh.Q., Xidirov N.G‘. Moliyaviy risklar nazariyasi. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. – 240 b.
2. Moliya bozori va moliyaviy texnologiyalar: darslik / S. Elmirzayev, N. Shavkatov, N. Sherkuziyeva, A. Karimov. Toshkent: Diadema Nur Servis, 2023. 412 b.
3. Xamdamov O.N. Moliyaviy risklarni boshqarish uslubiyotini takomillashtirish // Xalqaro moliya va hisob. 2020. №6. B. 1–9.
4. 2020–2025-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son Farmoni. Toshkent: Adolat, 2020. – 38 b.
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. 2025-yil uchun moliyaviy barqarorlik sharhi. URL: https://cbu.uz/uz/press_center/releases/4124363/